

Vasy Géza

Az Egy: Látó, Fehér, Kettőztető, Másolhatatlan

Dobozi Eszter költészetéről

A címbeli kettőspont helyére vesszőt téve Dobozi Eszter eddigi öt verseskönyvének címeit olvashatjuk időrendben. Az írásjel csekélyke módosításával azonban egy olyan mondatot kapunk, amelynek költői értelemben szinte axiomatikus jelentése van: elmondja, hogy mi jellemzi az Egyet. A névelővel nyomatékosított és nagy kezdőbetűvel írott Egy magától értetődően szimbolikus, nem egyértelmű fogalom, amely összetetten jelent meg az első kötetben, s amelynek ezt az összetettséget a későbbi kötetek tovább is gondolták, s így módosították is.

A második kötettől kezdődően a címek egyúttal egyes versekéi is, az első kötetben egy olyan ciklus címe *Az Egy*, amely e fogalom köré épül. Ha nem egészen önkényes a címbe írott mondat, s ha feltételezhető, hogy *Az Egy* a személyiségre is vonatkoztatható, akkor nyilvánvaló, hogy a további köteteknek címet adó versek is szólnak a személyiségről. Ennek következtében, s a kötetcímadás kiemelő jellege miatt, mindegyiküknek óhatatlanul van ars poetica jellege. Az ars poetica fogalma eredetileg azokat a költői alkotásokat jelölte, amelyek közvetlenül, nemegyszer tanító jelleggel tárgyalták a jó mű sajátosságait, törvényszerűségeit. A felvilágosodással kezdődő modern korban a költészet fogalma egyrészt a lírára szűkült le, másrészt ez a líra egyre inkább a személyiséget kifejezővé vált, s így tágabb értelemben, ha nem is minden, de számos lírai mű rendelkezett ars poetica-szerű tartalmakkal, jelentésekkel. Azok a huszadik században egyre radikálisabban megjelenő tendenciák pedig, amelyek elszemélytelenítésre törekedtek, ennek közvetlen vagy áttételes deklarációjával ugyancsak ars poeticákat fogalmaztak meg.

Dobozi Eszter költészete kapcsán meglehetősen egyértelműséggel kijelenthető, hogy az ókortól napjainkig ívelő költői tendenciák sokoldalú ismeretében lehetetlenek és értelmetlenek tartja ennek a hagyománykincsnek az elvetését, leminősítését, ugyanakkor korántsem tekinthető konzervatív költőnek. A negyedszázados költői pálya kezdetén jól érzékelhetően foglalkoztatta őt az, hogy megtalálja nemcsak személyiségének, hanem abból formálódó költői alkatának legfontosabb jellemző jegyeit, s kikísérletezze az ennek leginkább megfelelő verstípusokat, beszédmódokat. Az első kötetre a meditatív-intellektuális szabadvers volt a jellemző, s az évek során a meditatív-intellektuális jelleg egyre következetesebbé, s ennek következtében a versek képi és gondolati anyaga sűrűbbé, megformálási módja egyre kötöttebbé vált. Mindez a kilencvenes években zajlott, a posztmodern diadalmas uralkodásának időszakában, tehát a divattal, az árral szemben úszva. A divatból sok minden leértékelődött azóta, Dobozi Eszter költészete viszont maradandó-

nak bizonyult. Egy terjedelmes és tanulságos életútinterjúban a költő helyeselte a kérdező Ekler Andrea minősítését: „...megőrizve változás. Ez az egyetlen járható út számomra. Akkor is, ha ma nem, vagy ma sem ez a támogatott irány. Ha anakronizmusként kezeltek, akkor is csak ezt tudom képviselni (alkotóként, de irodalomtanárként is). Nem szeretném, ha kiforratlan, ám nagyon is mai és korszerűnek ható poétakezdemények és például Balassi Bálint között kellene választanom. Balassi is kell, a poétakezdeményekre is szükség van, hogy holnap is legyen élet. Élet pedig – hozzánk méltó – akkor van számunkra ebben a megmaradt hazában, meg abban is, amely csak eszmeileg létezik, ha továbbra is hatótényezőként számolhatunk az irodalommal és az anyanyelvünkkel. Az irodalomban és az anyanyelvünkben megőrzött hagyomány évszázadokon át nemzetmegtartó erő volt. Annak kell lennie ezután is.” (*Magyar Napló*, 2005. március, 53.)

Ez a megőrizve változás nemcsak abban az értelemben érvényes, hogy milyen a kapcsolata Dobozi Eszter lírájának a magyar és az egyetemes lírai hagyománnyal, hanem abban is, amelyik a Dobozi-líra alakulástörténetére vonatkozik. E szempontból is érdekes sorra venni a köteteknek címet adó ciklust, majd az egyes verseket. Amikor az első kötet 1986-ban megjelent, s kritikát írtam róla (*Forrás*, 1987, 2.), a középpontba a címadó fogalmat állítottam, s párhuzamot és ellentétet találtam Szabó Lőrincsel, azzal a gondolatával, amelyet *Az Egy álmai* című versében fejtett ki a legközvetlenebbül: a rideg világgal szemben a személyiség belső világába való visszahúzódást, s ott az önépítés megvalósíthatóságát, az álmodozás szabadságát tételezve. Dobozi Eszter számára is az Egy milyensége és minősége volt a kérdés, az önépítés a tét az ezt ugyancsak akadályozó, embertől elidegenedett világban, de ő akkor nem tudott rálelni az álmokra, vagy általánosabban fogalmazva: a remény elvére, s így a keresés és az elkeseredettség léthelyzetét tükrözte az első kötet. A már említett interjú önelemzése e korszakról így szól: „A gazdag életet élő ember (és itt nem az anyagi javak sokaságának birtoklására gondolok) gyerekkorától az elmúlásáig szerepek sokaságát éli meg. Létezik ugyan a szereptévesztés vagy a szerepzavar problémája is, engem azonban nem ez érdekelt, hanem az, amikor az ember a szerep nélkülség, a tehetetlenség, a fölöslegesség, a kiélhetetlen energiák és a célját nem lelő cselekvésvágy szorításában fesheng. A légszomj és a bekerítettség állapotait ismerem felnőtt életem első évtizedeiből. A sors (vagy alkat dolga ez?) úgy akarta, hogy innen ne az önazonosság elvesztése felé, hanem az ellenkező irányba gyígyen az út.”

Az *Egy* című ciklusban a címadó fogalom többször válik kiemeltté: „s kezedből a véső / lábujjadra hull / nincs erre érc kő / barlangfalára a képzeletnek / róhatod EGY-arco-dat / az Egy-et” (*én[té]vesztés*). A képzelet barlangfala rokonítható legközvetlenebbül a Szabó Lőrinc-verssel. A *Pszichológia* más irányú: „Most – mint ki apát fél – / úgy vagyok, / gyermek, ki Isten / jöttére vár, / és nem vágya más:/ csak az Egy.” Az Isten-képzet, mint az Egy-ségben a teljesség, a teljességben az Egység, lehetséges válasz a tragikum-közbelben kérdező léthelyzetben, de megnyugvást ez sem hoz: *A látás kényszerei* beszélője Jézus ugyanúgy lehet, mint az ő híveként cselekvő ember. Mottóként megidéződik János evangéliumából az utolsó vacsora lábmosási jelenete Jézus szavaival, s így zárul a vers: „két szemem fönt már, odahagyva medrét / – kívülem mind: én: aki voltam Egyként – / s látja lent: őt s őt – keretébe zárva / térnek, időnek”. Az Egy fogalma tehát nem csupán az egyedi, létező egyetlen egy-volta, hanem az egyetemesség is, s nem is feltétlenül a keresztény Isten-képzet jelentéskörében. Vallomásában Dobozi Eszter Plotinoszra hivatkozott. Ő volt a legjelentősebb ókori újplatonista filozófus. Rendszerének három fő kategóriája közül az Egy a központi, s a létezés forrását jelöli, amely az Intellektust, majd a Lelket bocsátja ki magából. Végezetül a létezők visszatérnek az Egybe. A mai költőt természetesen nem ez a megoldottnak szerkesztett elrendezettség foglalkoztatta, hanem a problémakör a maga újkori megoldhatatlanságával.

A második kötet, a *Látó* (1991) a költői magáralálás könyve. Érvényes ez a poétikai eszközök mind céltudatosabb, és így hatékonyabb megválasztásának szempontjából, s a költői szerep kérdéskörében is megszületik egyfajta lehetséges megoldás. A jelenkori önjellemzés erről is pontos: „Amikor a cselekvésre szánt ember csak meghasonlottságok árán választhatna a felkínált szerepekből, nem marad más számára, mint a szorgos megfigyelő pozíciója. (...) Lát, mint az őrszem, lát, ahogyan egy krónikaíró lát. Ahogyan a dokumentátor. Ezért kapta a *Látó* címet az a kötetem, amely 1991-ben jelent meg ugyan, de a beleszerkesztett versek még a nyolcvanas évekből valók. A látó ugyanakkor a költő szinonimája is. A látónoki, a prófétai alkatú költőé.” Természetesen ebben a vonatkozásban is érvényes a megőrizve változás elve.

Maga a *Látó* hatrészes, tehát ciklusos építkezésű mű. Indítása valóban prófétai: „Nincsen szavam rátok, egek nagy malmai, / felhőboglyák, tintakék rétekben lebegők; és sugármezők vadmargarétás hajlatai, / néma maradtam köztetek úszván”, de a ciklus egészen átsejlik egy költészettörténeti ív is. A második vers élén Mallarmé-móttó áll a *Tengeri szél* című versből, s a hajó és a tenger ősi motívuma a meghatározó. Az első vers az elhallgatásról szól, a második a felszín és a mély, a látszat és a lényeg különbségét érzékelteti: „a tengert akartam látni, / a pára-kékeket, éppen úgy, s azt, Azúrt, / látni akartam, s nézni adatott csupán / nézni, csak nézni”. A harmadik vers kiindulópontja: „most, hogy jövök a lázas kikötők felől”, s az emlékképek fősorolásával mégis felértékelődik a nézés, amely már nem lefokozása a látásnak: amit nézett a vallomástevő, azt látta is: „most: nincs más, csak amit az első pillantás befog, / és nincs valóbb, mint amit a gyermek szeme lát.” A második és a harmadik rész nyílt, majd rejtett rájátszását a szimbolista költészetre egy ugyancsak rejtett Pilinszky-hommage követi a negyedik részben: „látni, hogy a dolgok át-átvérzenek / a kegyetlen tiszta délutánokon”. E versben azonban nincs szemernyi kegyetlenség sem, sőt ez a legharmonikusabb rész, a délután majdnem idillinek mutatkozik, s a szemlélődő-megfigyelő ember is azt közli, hogy mindezt „látni jó, és hallani”. Az ötödik rész azonban az előzőt is átértelmezi némiképp: az élők és a holtak szenzualista egységének képe után ugyanis a vers szerint „úgy látok mindenre már / mint aki onnan tér vissza”, azaz a holtak világából, s így válik teljesen tárgyias szemlélővé, a látott világ pedig nem számára, hanem magáért valóvá. A záró, a hatodik résznek a kisvárostól a kis fekete áfonyáig hullámozó képsorát a felismerés összegzi: „nincs előbb / mint amit az emlékezet összegez / az ólmos mozdulatlanság maga; /és most tudom, s csak azt tudom / vissza nem térhetek már soha”. Ez a visszatérés a versegész összefüggésrendszerében a megélt élet időpillanataira és élményeire, látványaira vonatkozik elsősorban, de azért arra is, hogy a halál után nincs visszatérés, most kell nézni és látni.

A harmadik kötet, a *Fehér* című verse is ciklikus, négyrészes. Az ars poeticák közül ez a legelvontabb. Voltaképpen szigorúan lírizáló vallomás az alkotási folyamatról, nem annyira egy próféta (például Petőfi Sándor), hanem sokkal inkább egy szimbólumokban megszólaló látnok (például Weöres Sándor) módján. A fehér szín sokrétűen szimbolikus jelentésű. E versben első szinten a hónap, a havazásnak feleltethető meg: „A külső hóesésből egy belsőre látni / s mi bent öszveség már, kint az harmatoz be / mindent”, s lám, a konkrét hóesés azonnal elvonttá is válik, azaz képzetessé, bentivé. Mivel ennek az első résznek az alcíme az, hogy (*A vers születése*), ez az öszveség az ihletett állapot beköszöntét jelentheti, vagyis azt, hogy az alkotó felkészült a versírásra. A papírlap alighanem maga is hófehér még, de rá fog íródni a kinti és benti tükörszínhátéka, azaz a születőből megszületett lesz. A fehér és a hó ellentétéként felvillan a színek képzete, s a láncszerűen a fényé, a lángolásé, a tűzé. Tehát a hó fehérségét megsemmisítő, azzal ellentétes képzetek is megjelennek, s ezek mintegy előkészítik a negyedik rész két embertelenül szörnyű próbájának jelöletlen hasonlatát, amelyek az alkotási folyamat tragikus nehézségeit példázzák.

Végül mégis a fehérség lesz – marad – a záróképzet, s ezt megelőzi egy félig jelzett idézet: „...egy csak a nyílás, azon át / Látni... / kinn és benn is / minden fehér / minden fehér”. A *Tisza* című Petőfi-vers kiragadott részlete csak áttételesen utal az eredeti szövegegre: az idilli és az életveszedelemmel fenyegető természet ellentétességével a mai versben az alkotói kín és a végső megnyugvás feleltethető meg, a végeredmény ugyanis a kint és a bent azonossága, vagyis létrejött az esztétikai érvényességű mű.

Tanulságos lehet összevetni a fehérség-motívum és az alkotási folyamat szempontjából is ezzel a verssel a negyedik kötetben szereplő *Tükröződések*et. Különösen azzal együtt, amit e vers keletkezéséről írt meg a szerző (Forrás, 2001. 7–8. 134–136.) E vers élményalapja egy finnországi táj két nézőpontból: először nyáron, másodszor télen, hófehéren, nagy időtávolságban egymástól, s ennek az ellentmondásos, mégis egységet rejtő kettőségeknek a reflektálhatósága adta meg a versírás gondját – és egyúttal szépségét.

A negyedik kötet egyik verse, a *Kettőztető* (2001) ciklus- és kötetcímadó is. A ciklus mindössze négy versből áll. A kiemelt vers első olvasásra talán nem is tűnik ars poeticanak, hiszen egy emlék felelevenítése. Valamikor, valahol, de egy konkrét „eperfa lombja” alatt (Arany János) a „zöld és arany” ragyogásban (Goethe), nyáridőben két kisgyerek festi azt, amit lát. Szinte idilli a felidézett emlék, s idilli a felidézés is: „nem felejthetem! S azóta is / csak ez hív, küld és terel, / ez táncolat, és vonattat té s tova, / ez! hogy el- s feltűnnek a dolgok / e kettőztető átszenderülésben, / s e kettőztetésben oly boldogok...” Az írás, a rajzolás, és minden alkotás, sőt minden gondolkodási folyamat, s maga a nyelv is valamiképpen kettőztetés, így a mélyebb megértésre is törekvő alkotót az Egy kérdéskörétől megérintve érthetően foglalkoztatja ez, olyan megjelenési formáiban, mint a tükör, a tükröződés, a szimmetria is. A már idézett interjú erről is vall: „Az egység, a teljesség problematikája, hiánya, mégis megléte foglalkoztatott egykor, majd a kettőben megtestesülő szintézis, s az, hogy van-e realitása a duális világgépben foglalt elrendezettségnek. Pontosabban: leírható-e a világ a kettőzöttség, a kettősség, a poláris elrendezettség törvényei szerint? Leírható-e egyáltalán bármilyen törvények alapján.” E vers válasza erre egyértelműen az igen. S ezt erősíti meg a mottó: „...értelmetlen minden óra, minden perc, amely megíratlan múlik el.” (A. J. jegyzeteiből). Nyilván nem arról van szó, hogy minden óra minden eseményét meg kell írni, hanem arról, hogy a lényege érdemel rögzítést.

E ciklus másik meghatározó verse már címében is *Ars poetica*. A pozitív természetélménynek a *Kettőztető*ben is meghatározó szerepe volt, itt sincs ez másként. Az élő és az élettelen természet szépsége: orgiája, tőkélye, szivárványszíne, éneke, isteni arányossága, tobzódása, eszményi alakzatai, összefoglalóan „szent feleslegessége” foglalkoztatja a megszólalót, aki a kérdező nézőpontját veszi fel, finoman rájátszva Babits Mihály *Esti kérdésére*.

A *Kettőztető* mellett van e kötetben egy *Kettő* című ciklus is. A kettősség és az Egyesség kérdésköre itt válik a legszemléletesebbé, hiszen a kettő nem más, mint az emberpár: az egy meg az egy az kettő, de egymáshoz kötve mégiscsak Egy. „Félbe metszve? Kettőződve?” – kérdezi és állítja a *Variációk a Kettőre*, a Kettő pedig az éden képzetével zárul: „Amíg csak néz, amíg csak lát, / kettős kötés, kettős éden, / kétszer kettő: teljes a nyár, / mikor két nap jár az égen.” S ha hozzáteszem ehhez, hogy a *Kettőztető* mottójának szerzője nem más, mint a megtalált társ, akkor még közvetlenebbé válik a kapcsolat a két ciklus, azok harmónia-képzete és az ars poetica sajátosságai között. Hiszen a harmónia-élményt ilyen határozottan és következetesen eddig nem fejezték ki Dobozi Eszter versei. Ahhoz képest, hogy e kötet nyitóverse szerint „kihunytak édenek” (*Sehol*), igazán örömteli ez a szemléleti „kettőződés”. S polifonabb jelentéskört ad mindennek a kötet zárógondolata: „Visszafelé olvasni a könyvet, / hogy aztán újra előlről! / ahonnan ezúttal semmi sem lehetetlen.” (*Visszafelé s előlről*).

A legfrissebb verseskönyv, az ötödik, a *Másolhatatlan* (2005). Már a címben ott rejlik az Egy és a Kettő kérdésköre, hiszen ami másolhatatlan, az egyetlen, ami másolható, az legalább kettő. Ha nem ismernénk e költészet eddigi útját, meglepődhetnénk e művön, hiszen benne a megírandó könyv készül is, meg nem is, terv is, meg valóság is, íródik is, de a kalligráfia egyúttal képzeletbeli. Ami másolhatatlan, az nem egy versekkel teli könyv elsősorban, hanem az egyetlenegy, valóban másolhatatlan emberi élet, amelynek az a különössége, hogy egyúttal egy íróé. Az ő életének lényege – mások számára a legteljesebben és legmaradandóbban – a műveiben mutatkozik meg. Azok másolhatóak, de még egyszer, más által meg nem írhatóak, tehát valóban egyetlen egynek minősülnek. Ez a könyv készülődik az Egy megszületése óta, íródik mintegy negyedszázada, s íródni fog még nagyon sokáig. A könyv sűrűjében jár az író – és az olvasó is –, de a befejezéstől még messzire vagyunk.

A címadó vers az utolsó ciklus élén kapott helyet, s a kötet élén is ars poetica áll: „Mint tűnik át – erről szerettem volna írni – / a szó a láthatóban, s a látható a szóban, / a langy, a hő, a hűs az üdvös színeken. / A forma kínja hogy’ sodorja énekem, / hogy nyüvi el? A ki sem mondhatót hallhatóan / mi zokogtatja föl? Ide mi penderíti: // gondolhatók közé, e zsúfolt tartományba?” Kettősségek ezek is: a látható és a szó, a látvány, a gondolat és annak megjelenési formája mint megoldandó alkotói gond fogalmazódik meg, majd ennek lesz konkrétabb tartalma a vers további részében a felejtés és az emlékezés kölcsönhatása. Nem önmagáról kíván szólni, sőt vinnyogni, üvölni, jajongani, hanem az elveszetteket idézi fel. S a beköszöntő versre következő két ciklusban Dobozi Eszternél eddig ritka közvetlenséggel szakad át az elfojtott emlékek zsilipje. Soha nem volt eseménytörténeti értelemben életrajzi költészet az övé, olyan időtávlat teremtődött azonban, s talán a jelenkori történelem ellentmondásossága is olyan aggasztó, hogy számára elkerülhetetlennek bizonyult az apró gyermekkor és az akkori felnőttek világának és sorsának felidézése. Azt gondolhatnánk, hogy aki 1956 tavaszán született, annak már aligha lehetnek tragikus emlékei az ötvenes évekről, annál inkább a *Kettőztetőben* felidézett harmóniáról. Nem árt azonban tudatosítani, s nemcsak a mai fiatal nemzedékekben, hanem a felejtési oly könnyen hajlamos idősebbekben sem, hogy az ötvenes évek bolsevik diktatúrája nem korlátozódott 1951–1953 két-három esztendejére, még csak 1956-tal sem zárult le, hanem a maga legkeményebb és legkegyetlenebb megnyilvánulásaival bizony még a hatvanas évek elején is tombolt. Az apró gyermek számára rövid ideig tarthatott csak az az állapot, amelyben „rejté még előled poklát, takarja még a föld” (*Tőfű*). Nagyanyja kiáltását kellett hallania 1961-ben: „nincsen számodra hely, fiú, gazoké a világ” (*Enumeráció*). S bizony „Tiéd azóta az intelem: itt merő / veszély az otthon, s félni kell házadban is.” (*Félni kell*). Megjelenik az embertípus „kit egy század félelme int / semmit se szólni” (*A hallgatás bére*). S megfogalmazódik a léttapasztalat: „Sors ez (!), melyet szabad tagadni, de / kifosztva, szűkölve is élni, halni kell.” (*Sors ez!*).

Mivel Dobozi Eszter szociográfiák szerzője is, s újabban több esszéje, vallomása is megjelent, érdemes megemlíteni, hogy míg e versekben szigorúan a képszerűséget, a szimbolikusságot, a kihagyásosságot, a polifóniát, a modern líraiságot érvényesítő szemléletmódon átszűrve jelennek meg a múlt emlékképei és élményei, addig a már említett interjú, továbbá elsősorban a *Sorsok és tájak* című esszé (*Magyar Napló*, 2004. 7. 29–31.) sokat segít a maga konkrétabb anyagkezelésével e versek jobb megértésében.

Az emberi sors tragikummal való telítettsége azonban nem csupán a (rég)múlttal kapcsolatban mutatkozik meg. Az életidő előrehaladása a ki vagyok én? mellett egyre inkább felveti a mit tettem?, a mire jutottam? és a mi vár még rám? kérdésköreit. Az alaphelyzetet a „fél életed oda” (*Legendatemető*), a „Miért e félszázadnyi kapkodásod?” (*Beléptető*) létállapota határozza meg, s legnyilvánvalóbban az *Apokrif ének* fejezi

ki, amelynek mottója a 105. zsoltárból való: „Elküldte szolgáját, Mózeset és Áront, akit kiválasztott.” Az aggastyanná lett kiválasztott keserű éneke ez a vers: ugyanis nem az az eredmény látszik, amely megígértetett. „Ez hát a célba vett tér, ez hát a vég?” – így kezdődik a bibliai parafrázis, amely végezetül a hívő ember komor számvetéséig jut el: „Kit mélységből egyszerre felhoztál, s küldöttél is nagy magasságokból, / Nem vagyok többé magam vezére sem. / Aki tudtam utam, aki meglátalak, / Megláthattam, Uram, világító hegyed, / Megvertél engemet, nem hetedízigen, / Megvertél engemet örökkön örökre / Lelkiismerettel...” S ezzel az utolsó fogalommal és annak szöveggörnyezetével az ószövetségi időkből hirtelen és egyértelműen átugrunk a jelenkor alkotó emberének, Látójának léhelyzetébe. Nem azért, mintha régvolt őseinknek nem lett volna lelkiismerete, nem is azért, mintha mindannyian Grál-lovagok vagy éppen ellenkezően: gazemberek lettek volna, hiszen nyilvánvaló, hogy az ember és az emberiség már évezredekkel ezelőtt is ugyanolyan ellentmondásos teremtmény volt, mint napjainkban, hanem azért, mert az apokrif ének egésze által előkészített konklúziót ily módon csak a modern ember fogalmazhatta meg. Bizony így van: a lelkiismeretes ember másként él, más erkölcsök szerint, mint a lelkiismeret-hiányos, aki emberiségben, emberi sorsban kevésbé vagy egyáltalán nem gondolkodik.

A mottóvers hangütésével, az elveszettekért való jajongás gondolatával párhuzamos a veszendő ember panaszszava. Ez szólalt meg az *Apokrif énekek*ben is, amelyben az egyedi ember nem csupán önnön sorsában, hanem az egész emberiségében ismerte fel a megcsalottságot. Látó, látnok volt Mózes, s a maga mindig egyéni módján az lehet a költő is. Ám nemcsak a próféta szava, hanem a költőé is mulandónak mutatkozik: „Porrá lehet, hiába ronthatatlan-, / elhamvad majd az égi téka halkán, / nem lángok közt, csak mint a földiek, / az agysorvadásos kor martaléka / lesz.” (*Jékely álma*). A megidézett Jékely-vers, *A megszolgált örökkévalóság* még a mű halhatatlanságát tétélezte, az unokák nemzedékének már ebben is kételkednie kell.

Igaztalan volna azt állítani, hogy a *Kettőztető* harmóniaképzetét a reményvesztettség váltotta fel a *Másolhatatlan* lapjain. Beépült a harmónia végérvényesen ebbe a költői világba, amely azonban nem akar és nem is tud elszakadni a valóság történéseitől. Ezek viszont igencsak ellentmondásosak. A szép mellett a rút, az igazság mellett a hamisság is jelen van. Az utolsó, kötetet lezáró vers, a *Ne volna* a létezés értékeit emeli ki, amelyekért érdemes élni. „Ne volna ilyen – milyen is? – világod!” Így kezdődik a lírai felsorolás, s a versben végig egymásra mintázódik az önmegszólítás, a szólítás, a vallomás és a kétértékűen: egyes szám első és második személyüként is értelmezhető közlés. A zárósortok eligazító jellegűek, de a közlésmódnak ezt a polifóniáját nem vonják vissza: „Ne volna ennyi drága / tény és tárgy, s mi foghatatlan: körömből / oly egyszerű lenne, Uram, kiválnom...” Ha Kosztolányi Dezső *Hajnali részegségének* euforikus vallomására gondolunk, akkor szikáran visszafogott Dobozi Eszternek ez a verse, mégis szellemi rokona a klasszikus műnek. Ha másként, de a mai költő is elmondhatja: „mégis csak egy nagy ismeretlen Úrnak / vendége voltam”.